

PAGIDE PILLUTADA

Kaptenmajor Bruno Linneberg:
Eesti mereväeohvitser ja tema aeg

Reet Naber
Arto Oll

MM Eesti
Meremuuseum
Estonian
Maritime Museum

ARGO

Toimetaja Andres Adamson
Keeletoimetaja Piret Ruustal
Kujundaja Kaspar Ehlvest
Fototöötlus Roman Matkiewicz

Raamatu väljaandmist on toetanud Eesti Sõjamuuseum

© Arto Oll, Reet Naber, Eesti Meremuuseum ja kirjastus Argo, 2021
Kõik õigused kaitstud

www.argokirjastus.ee

ISBN 978-9949-688-42-5

Trükitud Tallinna Raamatutrükikojas

SISUKORD

Eessõna	6
Perekond ja päritolu	8
Tallinna Peetri Reaalkoolis	26
Vabatahtlikuna mereväkke	56
Mereõpilasena Vabadussõjas	72
Mereväe Kadettide Koolis	82
Esimesed teenistusaastad mereväeohvitserina	98
Erialaohtitserina sõjalaevadel	112
Seltskondlik elu	144
Viimane kümnend Eesti mereväes	194
Teises maailmasõjas	252
Lisa: Bruno Linnebergi teenete- ja teenistumärgid	276
Kasutatud kirjandus	280
Isikunimede register	296

MEREVÄE KADETTIDE KOOLIS

Sõjakooli mereväeklassi juhatajaks määrati 15. novembril 1919¹ vanemleitnant Joann Masik,² kes asus tegema ettevalmistusi õppetöö korraldamiseks. Siinkohal võib tekkida küsimus, miks otsustati vastutusrikkale ametikohale kinnitada just Masik. Tol perioodil teenis Eesti mereväes mitmeid endisi tsaarilaevastiku kaadriohvitseri, kes omasid erialast haridust ühes arvestatava lahingupraktikaga. Samas teenisid erialaohvitserid valdavalt sõjalaevadel, mistõttu polnud otstarbekas neid õppetööle üle viia – vastasel korral oleks paratamatult langedud Eesti sõjalaevastiku lahingupotentsiaal. Samuti ei soovinud Merejõudude juhataja Pitka määrata kadettide klassi ülemaks mitte-eestlast. Mereväes teenis 1920. aastate alguses instruktorite või erialaspetsialistidena mitmeid vene ja saksa rahvusest ohvitseri. Neid küll kaasati noorte mereväelaste väljaõppesse, kuid peaaesmärgiks oli siiski eestlastest mereväeohvitserkonna loomine.³ Kõigi eelduste kohaselt said Masiku valimisel määravaks tema mitmekesised kogemused mereväeteenistuses ja loomulikult hariduslik taust. Masik õppis aastatel 1911–1916 Peterburis ja Tartu ülikoolis füüsika-matemaatikateaduskonnas, olles ühtlasi 1917. aastal lõpetanud Vene mereväes gardemariinide klassi⁴ ja teeninud sõjalaevadel. Eesti mereväes teenis ta aastail 1918–1919 näiteks Mereväe Valitsuse ülema abina, Merekindluste ülemana ning laevastiku vanema suurtükiohvitserina.

1 Merejõudude juhataja päevakäsk nr 1718, 15.11.1919. ERA.527.1.18, 62.

2 Joann (ka Johan) Masik (1891–1942), kaptenmajor. VRI/3. Sõjakooli mereväeklassi ülem 15.11.1919–17.09.1920 ja Mereväe Kadettide Kooli ülem 17.09.1920–23.09.1923. Teenistusleht: ERA.527.1.647.

3 Kopõtin, Igor. Rahvuslus ja lojaalsus Eesti sõjaväes aastatel 1918–1940 vähemusrahvuste näitel. Juhendaja professor Karsten Brüggemann. Doktoritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool 2018, 114.

4 Gardemariinide klasse hakati moodustama 1913. a ja neis koolitati mereväeohvitseri. Tegemist oli Mereväekorpuse analoogiga, erinevalt Mereväekorpusest polnud aga gardemariinide klassi sisseastumiseks vajalik aadliseisus.

Mereväe Kadettide Kooli lend 1920. a. Bruno Linneberg istub vasakult esimene. MMFi kogu

Seega oli Masik oma teenistuskarjääri jooksul hankinud kogemusi nii staabitöö vallast kui ka mereväe allüksuste juhtimisest. Pealegi sobis Masik mereväeklassi ülemaks ka oma iseloomuomaduste tõttu, suutes lühikese ajaga kehtestada mereõpilaste seas range distsipliini.⁵

Sõjakooli mereväeklassi arvati mereõpilased „palgale, toidule, suhkrule, seebile ja tubakale“ 27. novembril 1919.⁶ Nüüd nimetati 16 mereõpilast ametlikult ümber mereväe kadettideks: Georg Baum, Karl Habermann, Albert Jürisson, Bruno ja Kurt Linneberg, Albert Lukas, Mihkel Samuel Martin, Kurt Romuald Prees, Johannes Roden, Johannes Santpank, Ferdinand Schmiedehelm, Anatoli Siivart,

5 Santpank, Johannes. Mälestusi mereväekadettide I lennust. Merendus nr 6, 1933, 189.

6 Sõjakooli ülema päevakäsk nr 220, 27.11.1919. ERA.646.1.1, pagineerimata.

**Mereväe Kadettide Kooli ülem kaptenmajor
Joann Masik.** Eesti Filmiarhiiv

Nikolai Valge, August Vares, Johannes Veizenberg (ka Weizenberg) ja Rudolf Viitmann.⁷ Samal päeval toodi mereväeklassi üle Adolf Orberg⁸ (hilisem Orgna) hävitajalt „Lennuk“ ning 1. detsembril Alfred Pontak⁹ Tallinna kooliõpilaste pataljonist. Kadettide isikkoosseis püsis järgnevatel aastatel üpris kompaktsena. Alles 16. novembril 1920 lahkus Anatoli Siivart,¹⁰ misjärel määrati 11. veebruaril 1921 vabanenud kohale Arved Treumund (hilisem Arvo Taru).¹¹

Sõjakoolis algas vendadel Linnebergidel intensiivne õppeperiood. Mereväeohvitseri väljaõppe kestuseks oli ette nähtud kaks aastat, mille raames keskenduti talvel teoreetilisele ettevalmistusele ning suvel meresõidupraktikale.¹² Kadettide jaoks olid uus aineprogramm ja distsipliininõuded esialgu harjumatud, sest mereõpilastena Vabadussõjas

täideti eelkõige madruste ülesandeid sõjalaeval, rahu ajal tuli kiirelt ja nõudmistele vastavalt ümber orienteeruda. Noorte mereväelaste väljaõppele pööras mereväe juhtkond eesotsas Merejõudude juhataja asekapten Johannes Hermi¹³

7 Kadettide lühielulugudega tutvumiseks vaata lisaks: Oll, Arto. Mereväe Kadettide Kooli rivi-jaoskonna esimene lend ning nende õppesõit Läti ja Poola sadamatesse. Eesti Meremuuseumi toimetised nr 6, 2012, 128–131.

8 Adolf Reinhold Vilhelm Orgna (endine Orberg) teenistusleht. ERA.495.1.170, pagineerimata.

9 Alfred Pontaki teenistusleht. ERA.527.1.711, 38.

10 Mereväe staabiülema kiri Mereväe Kadettide Kooli ülemale 19.11.1920. ERA.649.1.2, 67.

11 Merejõudude juhataja raport sõjaministrile 21.03.1921. ERA.638.1.12, 29.

12 Sammalsoo, Peedu. Pitka-poisid, 28.

13 Johannes Eduard Herm (1893–1926), mereväekapten. VR I/2 ja II/3. Eesti Merejõudude juhataja 28.11.1919–1.03.1925. Teenistustoimik: ERA.495.7.1010.

ja staabiülema asekapten Hermann Salzaga¹⁴ suurt tähelepanu. Sellest annavad tunnistust kadettide 10–12-tunnised õppepäevad, mis kestsid esmaspäevast laupäevani kella seitsmest hommikul kuni viieni õhtul.¹⁵ Õppekava järgi õpetasid esimese kooliaasta jooksul Tallinna Merekooli õppejõud Wolfgang Russow ja endine mereõpilaste roodu komandör August Gustavson kadettidele navigatsiooni, astronoomiat ja deviatsiooni. Mereväe erialasid andsid vastava väeliigi tegevteenistuses olevad ohvitserid, näiteks miini-torpedoasjandust asekapten Aleksander Malevitš ja elektrotehnikat vanemleitnant Friedrich Strobel. Masik ise õpetas samaaegselt matemaatikat ja suurtükiasjandust, kuid suurt tähelepanu pöörati ka inglise keelele, keemiale ning hügieeniõpetusele.¹⁶

1920. aastal osalesid kadetid kahel riiklikul üritusel: vabariigi aastapäeva paraadil 24. veebruaril ja Tartu rahuläbirääkimistel Eesti delegatsiooni juhtinud endise välisministri Jaan Poska matustel 10. märtsil. Kadetid seisis kiriku ukse ees auvalves ja saatsid marssides matuserongkäigu ajal puusärki.¹⁷ Need olid esimesed riiklikud matused noores Eesti Vabariigis ja mereväekadettidel oli seal selgelt oma roll.

Kuigi õppetöö toimus jätkuvalt Sõjakoolis, määrati kadetid suviseks navigatsiooniperioodiks Merejõudude juhataja alluvusse.¹⁸ Esimesel rahuaastal ei toimunud sõjalaevastiku suurõppust, kuid kadettidele võimaldati siiski merepraktikat suurtükilaeval „Lembit“. Ajavahemikul juulist septembrini külastati kõiki Eesti suurimaid sadamaid ja viidi samaaegselt läbi mitmesuguseid õppusi: 1. merepraktika (signalisatsioon, paadiõppused, meresõlmede tundmaõppimine, sõjaline distsipliin laevas, ankrud, trossid, laeva plokid jne), 2. meremiinid ja torpeedod (miinide traalimine ja veeskamine, torpedeerimine), 3. elektrotehnika (laeva elektrivõrgu tundmaõppimine, helgiheitjatega opereerimine), 4. mehaanika (katlad, masinad, mitmesugused abimehhanismid, turbiinid), 5. suurtükid (37–120 mm suurtükid, kuulipildujate ja käsirelvade käsitsemine) ja 6. navigatsioon (merekaardid, astronoomia, deviatsioon ja navigatsiooniinstrumentidega

14 Parun Hermann Aleksander Eduard von Salza (1885–1946), kontradmiral. VR I/3. Eesti Merejõudude staabiülem 20.01.1920–1.03.1925 ja Merejõudude juhataja 1.03.1925–15.03.1932. Teenistus-toimik: ERA.495.7.5132.

15 Urb, Taavi. Eesti Merejõudude ohvitseride väljaõpe aastatel 1919–1940, 12.

16 Mereväe Kadettide Kooli õppekavade mustandid, 1.10.1919. ERA.527.1.59, 31. Masiku telegramm Sõjakoolile, 1920. ERA.646.1.59, 39.

17 Postimees 12.03.1920, 1.

18 Sõjakooli ülema päevakäsk nr 149, 28.05.1920. ERA.646.1.4a, pagineerimata.

Jaan Poska matus. Bruno Linneberg seisab kiriku sissekäigu ees auvalves, paremalt teine kadett. MMFi kogu

töötamine).¹⁹ Sellist praktikat pidas eriti vajalikuks Merejõudude juhataja Herm, kelle arusaama järgi pidid tulevased mereväeohvitserid tundma perfektselt kõiki laevatöid. Tähelepanu tasuks juhtida veel sellele, et kadettide osalemine 1920. aasta navigatsioonis oli võimalik üksnes tänu mereväe juhtkonna pingutus-tele, kuna enamik väeliigi sõjalaevadest nimetatud perioodil merele ei saanudki.²⁰ Üldiselt kujunesid esimesed rahuaastad mereväele raskeks, sest päevakorras oli sõjalaevastiku likvideerimine: seda arutati koguni valitsuse tasandil.²¹ Mereväe püsijäämise seisukohast oli seega äärmiselt oluline välja õpetada esimene mereväeohvitseride lend. Sellega saaks väeliik demonstreerida oma võimekust järelkasvu koolitamise osas sarnaselt näiteks maa-, suurtüki- ja ratsaväele.

Vanemleitnant Masiku aruande kohaselt tuli 1920. aasta suvel sõjalaeval õppetööga kõige paremini toime Bruno Linneberg, kellele ta avaldas isiklikult

¹⁹ Kadettide suviste tööde programm, 3.06.1920. ERA.527.1.101, 367–369.

²⁰ Merejõudude juhataja aruanne kindralstaabi ülemale, 20.10.1920. ERA.527.1.1457, 277.

²¹ Vaata lisaks: Oll, Arto. Eesti sõjalaevastiku olukord ja võimalikud relvahanked Suurbritanniast aastail 1920–1921. Eesti Sõjaajaloo Aastaraamat 2 (8), 2012.

Mereväe kadetid Jaan Poska matuserongkäigus. MMFi kogu

kiitust: „täidab kõiki laewa määrusi täpisealt ja on hästi distsiplineeritud“.²² Mereväe staabiülemale adresseeritud aruandes soovitas mereväeklassi juhataja Bruno Linnebergi ka tunnustada ning 11. augustil 1920 ülendatigi noormees mereväe allohvitseriks.²³ Tegemist oli juba teise korraga, kui Linnebergi isikomadusi ja teenistusse suhtumist positiivselt esile tõsteti. Silma oli ta jäänud juba Daugava mereoperatsiooni ajal, samuti kohanes kiiresti rahuaegse väljaõppesüsteemiga. Suurtükilaeval „Lembit“ teenis Linneberg mäletatavasti 1919. aasta juunist novembrini ja uuesti 1920. aasta suvisel navigatsioonil, mistõttu võib eeldada, et sõjalaeva töökorralduse ja eripäradega oli ta hästi kursis. Üldse ülendati kadettide hulgast õpingute perioodil allohvitseriks kõigest seitse meest (F. Schmiedehelm, A. Orberg, A. Lukas, J. Santpank, A. Pontak ning Bruno ja Kurt Linneberg).

Ajal, mil kadetid tutvusid merepraktika raames Eesti ranniku geograafiliste eripäradega, toimusid Eesti sõjaväe väljaõppe struktuuris suured muutused. 1920. aasta augustis viidi Sõjakool üle rahuaegsele õppeprogrammile, millega alates 1. oktoobrist 1920 kehtestati jala-, suurtüki- ja ratsaväekadettide kursuste

²² Masiku aruanne Merejõudude juhatajale, juuli 1920. ERA.646.1.27, 37.

²³ Sõjakooli ülema päevakäsk nr 227, 11.08.1920. Samas, 35.

pikkuseks kaks aastat, kuid mereväekadettide kursust pikendati kolmele aastale.²⁴ Teiste väeliikide ohvitseridega võrreldes on mereväelaste väljaõpe alati kauem kestnud, sest mereväe näol on tegemist tehniliselt keerulise väeliigiga ja selle funktsioneerimiseks on hädavajalik erialaspetsialistidest isikkoosseis. Ühe muudatusena otsustati Sõjakoolis mereväelaste väljaõppest hoopis loobuda ja anda see täielikult üle mereväe kompetensi. Üldjoontes oli tegemist ratsionaalse otsusega, sest mereväe siseselt sai kadettide igapäevast õppetööd paremini reguleerida. Pealegi teenis enamik õppejõududest mereväes ohvitseride või tsiviilteenistujatena. Selline korraldus võimaldas kadettidele parema väljaõppe ja tõhusama spetsialiseerumise väeliigi erialadele²⁵ (nt teenistus sõjalaevadel või merekindlustes). Pärast mereväeklassi likvideerimist viidi kadetid Merejõudude juhataja otsealluvusse ja 17. septembril 1920 moodustati Tallinnas Mereväe Kadettide Kool.²⁶ Uus kool asus eramajas Narva maantee 63, mille läheduses paiknesid ühtlasi Merejõudude staap ja Ekipaaži hoone. Kadetid tulidki uude majja 9. oktoobril 1920 otse „Lembitult“.²⁷ Tõsi küll, ruumid polnud kõige paremas seisukorras: näiteks tuli ette probleeme tualetiga ja puudusid pesemisvõimalused ning kadetid pidid seetõttu käima pesemas Mereväe Ekipaaži saunas. Ka toimusid osad loengud Merejõudude staabi ruumides. Kuigi Sõjanõukogu eraldas kooli kordategemiseks 26 499 marka, ei suudetud kõiki puudusi likvideerida. Samas soetati hoolega õppevahendeid ning täiendati jõudumööda erialakirjanduse raamatukogu. Sügisel võeti kooli lisaks vastu kümme insenermehaanikuteks õppivat kadetti, kellest omakorda moodustati mehaanikajaoskond.²⁸ Seega õppis Mereväe Kadettide Koolis 1921. aastal kokku 28 mereväelast: 18 rivi- ja 10 mehaanikajaoskonnas.

Arvatavasti ei tundnud kadetid ennast Narva maantee ruumides kõige paremini ning paljud käisid pärast tunde linna peal meelt lahutamas. Selle eest määrati neile harilikult karistuseks arest kasarmus. Suuremaid korrarikkumisi siiski ei esinenud ning koolis suudeti üsna edukalt distsipliini hoida. Sel eesmärgil määrati kaks kadetti vahetuste kaupa 24 tunniks korda pidama. Säärasel moel pidid kadetid harjutama oma autoriteedi kehtestamist, samas tuli neil vastutada kooli

24 Merejõudude juhataja päevakäsk nr 1239, 8.09.1920. ERA.527.1.91, 149.

25 Urb, Taavi. Eesti Merejõudude ohvitseride väljaõpe aastatel 1919–1940, 12.

26 Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 1, 25.09.1920. ERA.649.1.1, 2.

27 Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 6, 09.10.1920. Samas, 4.

28 Sammalsoo, Peedu. Pitka-poisid, 28.

ruumides toimuva eest.²⁹ Valdavalt kulus kadettide aeg siiski õpingutele, sest peale navigatsioonihooaega täiendati kooli õppekava mitmesuguste lisaainetega. Mereväe Kadettide Kooli lektoriteks olid oma ala spetsialistid, kellest enamik teenis mereväes juhtivatel ametikohtadel. 1920/1921. õppeaastal andsid koolis tunde eraisik Nikolai Bojanov (astronoomia, navigatsioon ja meteoroloogia), mereväeleitnant Julius Kurg (õigusteadus), asekapten Aleksander Malevitš (elektrotehnika ja miiniasjandus), vanemleitnant Joann Masik (administratsioon, riviõppus ja merepraktika), sanitaaralamkapten Heinrich Multer (meditsiin), eraisik ja endine kindralmajor Viktor Munk (artilleria), eraisik Ludwig Perno (inglise keel), polkovnik Jakob Prei (hüdrograafia), alampolkovnik Voldemar Riiberg (fortifikatsioon), nooremleitnant Jakob Saar (laevaehitus), mereväekapten Hermann Salza (meretaktika) ja vanemleitnant Aleksander Talts (mehaanika).³⁰ Tasub mainida, et kuigi kooli õppekeeleks oli eesti keel, toimusid osad loengutest vene keeles, kuna mõned lektorid lihtsalt ei osanud eesti keelt. Mälestuste kohaselt tekitasid just võõrkeelsed loengud kadettidele kõige suuremaid raskusi. Kooli dokumentidest ei selgu aga, et Bruno ja Kurt Linnebergil oleks keeleprobleeme esinenud.

1920. aasta lõpus pääsesid kadetid jälle merele, teretulnud vaheldusena rutiinsele õppetööle. Nimelt toimetati hävitajaga „Lennuk“ 15. detsembril Helsingist Tallinnasse Soomes hukkunud Jüri Vilmsi ja tema kaaslaste säilmed, kusjuures sõjalaevaga sõitis kaasa ka tolleaegne välisminister Otto Strandman. Tagasi Tallinnas, jäid surnukehad järgmise päeva hommikuni laevale kadettide auvahtkonna valve alla.³¹ Vaatamata olukorra tõsidusele kujunes merereis kadettide jaoks huvitavaks ja omamoodi harivakski sündmuseks, arvestades, et enamik nendest polnud Eesti tollal võimsaima sõjalaeva pardale astunudki. Sel visiidil puutusid noormehed esimest korda kokku ka mereväe rahvusvaheliste traditsioonidega: Helsingi sadamasse sisenedes tulistas „Lennuk“ külastatava riigi auks suurtükki-dest 21 aupauku. Ka Soome pealinn Helsingi avaldas kadettidele muljet, kuid sadamas viibiti kõigest kaks tundi ning maale neid ei lubatudki.³² Ehkki põgus, oli see Helsingi külustus siiski kadettide esimene välisreis naaberriikidesse.

29 Mereväe Kadettide Kooli ülema raport Merejõudude juhatajale 22.10.1920. ERA.649.1.2, 23.

30 Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 74, 15.03.1921. Samas, 86.

31 Zetterberg, Seppo. Jüri Vilmsi surm: Eesti asepeaministri hukkamine Helsingis 13. aprillil 1918. Tallinn: Tänapäev 2004, 141. Postimees 16.12.1920, 2.

32 August Varese päevaraamat. Mereväe Kadettide Koolis 1920/21. MM 4111 D, pagineerimata. Sissekanne 15.12.1920.

1921 kujunes kadettidele kõige intensiivsemaks ja sündmusterohkemaks õppeaastaks. Oma päevikus kirjutab mereväekadett August Vares, et pingsas õppetöös möödusid järgnevad viis kuud märkamatult ja kiiresti.³³ Sarnaselt 1920. aasta nädalaplaanidega kestsid kadettide tunnid esmaspäevast reedeni kell 8.00–16.45 ja laupäeviti kell 8.00–11.45.³⁴ Edusammud olid niivõrd muljetavaldavad, et Merejõudude juhataja Herm soovis juba 1921. aasta märtsis asuda teise kursuse jaoks välja valima 20 õpilast.³⁵

Edasi komandeeriti kadetid ühes kooli ülemaga hüdrograafilistele mõõdistustöödele Peipsi järvele.³⁶ Selleks kooskõlastas vanemleitnant Masik kindralstaabi topo-hüdrograafia osakonna ülema polkovnik Preiga kadettide suviste tööde kavad, et nad saaksid järvel võimalikult mitmekesisest praktikast. Bruno ja Kurt Linneberg viibisid Peipsil väljaõppel 10. juunist 4. juulini 1921.³⁷ Tööd tehti iga päev kella 18-ni, misjärel söödi õhtust ning peale lühikest jalutuskäiku mindi magama. Peipsi rannikul töötades käisid kadetid aktiivselt läbi kohalikega. Olles külaelanikega head suhted loonud, leidsid mõned kadetid öömaja taludes, teised said ööbida lakas värskete heinte peal ning kolmandad koolimajades. Kadetid jäid seda väljasõitu mäletama kui meeldivat vaheldust Tallinna õppetöole.³⁸ Ajavahemikul 1.–4. juulini tutvuti Peipsi rannakülade sadamatega, misjärel suunduti Vasknarva. Sealt liiguti maismaad mööda Narva-Jõesuusse, kust omakorda sõideti vahilaevaga „Laine“ 5. juulil Tallinna.³⁹

Puhkuseks ei jäänud kadettidel aga palju aega, sest suvise navigatsiooni-praktika raames seisis ees õppereis naaberriikide sadamatesse. Pikemal mere-retkel oli kaks olulist eesmärki: kadetid said praktiseerida laevajuhtimise oskusi välisvetes ja ühtlasi luua kontakte potentsiaalsete liitlasriikide mereväelastega. Õigupoolest asuti õppereisiks ettevalmistusi tegema juba 1921. aasta aprillis, mil vanemleitnant Masik soovitas külastada Soome, Läti ja Poola sadamaid.⁴⁰ Esialgu

33 Samas, sissekanne 12.02.1921. Siin on arvatavasti mõeldud ajaperioodi septembrist 1920 kuni veebruarini 1921.

34 Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 333, 29.11.1921. ERA.649.1.1, 104.

35 Merejõudude juhataja raport sõjaministrile 21.03.1921. ERA.638.1.12, 29.

36 Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 172, 21.06.1921. ERA.649.1.1, 143.

37 Mereväe Kadettide Kooli isikkoosseisu teenistuskäigu raamat. ERA.649.1.4, 39 ja 43.

38 August Varesse päevaraamat. Mereväe Kadettide Koolis 1920/21, sissekanne 29.05.1921.

39 Samas, sissekanne 4.07.1921.

40 Mereväe Kadettide Kooli ülema raport Merejõudude juhatajale 11.04.1921. ERA.649.1.18, 20.

otsustati piirduda üksnes 25-päevase reisiga Liepāja, Riia ja Gdański (Danzigi) sadamatesse. Reisi ajaks määras Merejõudude juhataja Herm 11. juulil suurtükilaeva „Lembit“ spetsiaalselt Läänemere laevastiku divisjonist välja ja viis üle Mereväe Kadettide Kooli alluvusse.⁴¹ Mereväe kadetid arvati laevale 15. juulil.⁴² Kooli ülem Masik nimetati õppesõidu perioodiks suurtükilaevale vanemohvitseriks üksiku väeosa vanema õigustega.⁴³ Teatavasti täidavad sõjalaevade ametlikud visiidid lisaks oma riigi esindamise funktsiooni. Selleks hangiti külastatavate riikide kohta Eesti sõjaväeatašeedelt Lätis ja Poolas vajalikku informatsiooni ning seati suurtükilaev tipp-topp seisukorda.⁴⁴

Kadettide reis algas 30. juulil kell neli hommikul ja esimene etapp kulges marsruudil Tallinn–Kuressaare. Kuressaare reidil laaditi „Lembitule“ üle Tallinnast vahilaevaga „Laine“ toodud 60 tonni kivisütt. Graafikus püsimiseks tehti seda 1. augusti südaööni, kusjuures kadettide kõrval kühveldasid kivisütt isegi laeva ohvitserid.⁴⁵ 2. augusti õhtupoolikul sisenes „Lembit“ Daugava jõesuudmesse, misjärel anti riigisaluudiks 21 aupauku ja manööverdati end Riia lossi juurde ankrusse. Kadettide arvates kujutas suurtükilaeva aupaukude saluut iseseisva Läti Vabariigi auks ajaloolist sündmust, kuna kõigest kaks aastat tagasi aidati nendesamade suurtükkidega võidelda *Landeswehr*'i väeosade vastu.⁴⁶ Samal õhtul saabusid laevale mereväelasi tervitama Eesti konsul Riias Karl Mägi ning sõjaväeatašee kapten Richard Masing. Järgmistel päevadel tehti ametlikud visiidid Läti sõjainistri Gustavs Zemgalsi, välisministri Zigfrīds Meierovicsi ja sõjalaevastiku ülema mereväekapten Archibald Keyserlingi juurde ning külastati erinevaid Läti sõjaväeosasid. Lätlased korraldasid omakorda 6. augustil ohvitseride kasiinos Eesti mereväelaste auks balli, millest võtsid osa Läti maaväe kadetid ning sõja- ja välisminister ühes Eesti diplomaatilise esindusega. Eriti hea läbisaamine tekkis mereväelastel Läti maaväe kadettidega, kellega koos pidutseti sõbralikult hommi-kuni. Kadettide Kooli ülem Masik korraldas tänuks 8. augustil 13 Läti kõrgemale sõjaväelasele suurtükilaeva pardal vastuvõtu, kus osalesid ka USA mereväe ja

41 Merejõudude juhataja päevakäsk nr 753, 11.07.1921. ERA.638.1.10, 72.

42 Mereväe Kadettide Kooli isikkoosseisu teenistuskäigu raamat. ERA.649.1.4, 39.

43 „Lembitu“ komandöri päevakäsk nr 162, 15.07.1921. ERA.1666.1.11, 46.

44 Mereväe Kadettide Kooli ülema raport Merejõudude juhatajale õppereisi olukorrast Tallinnast Riiga, august 1921. ERA.527.1.1467, 302.

45 Samas, 300.

46 August Värese päevaraamat, sissekanne 2.08.1921.

Poola sõjaväe esindajad Riias.⁴⁷ Üldiselt võeti mereväelased Lätis sõbralikult vastu, rõhutati kahe riigi häid suhteid, sõjalise koostöö vajadust ning rõõmustati Eesti sõjalaeva visiidi üle. Riias viibides lubati kadetidel iga päev kell 14 maale minna, kuid laeva pidid nad naasma kella 18-ks.⁴⁸ Kadetid kasutasid võimalust linnaga tutvumiseks, kusjuures päev enne lahkumist anti neile koguni õhtune linnaluba. Suurtükilaev „Lembit“ lahkus Riias 9. augusti hommikul ja suundus tagasi Kuressaarde sõevarusid täiendama. Kuressaares saadeti mehaanikajaoskonna kadetid maale, mistõttu edaspidi oli laevas liikumiseks tunduvalt rohkem ruumi.⁴⁹

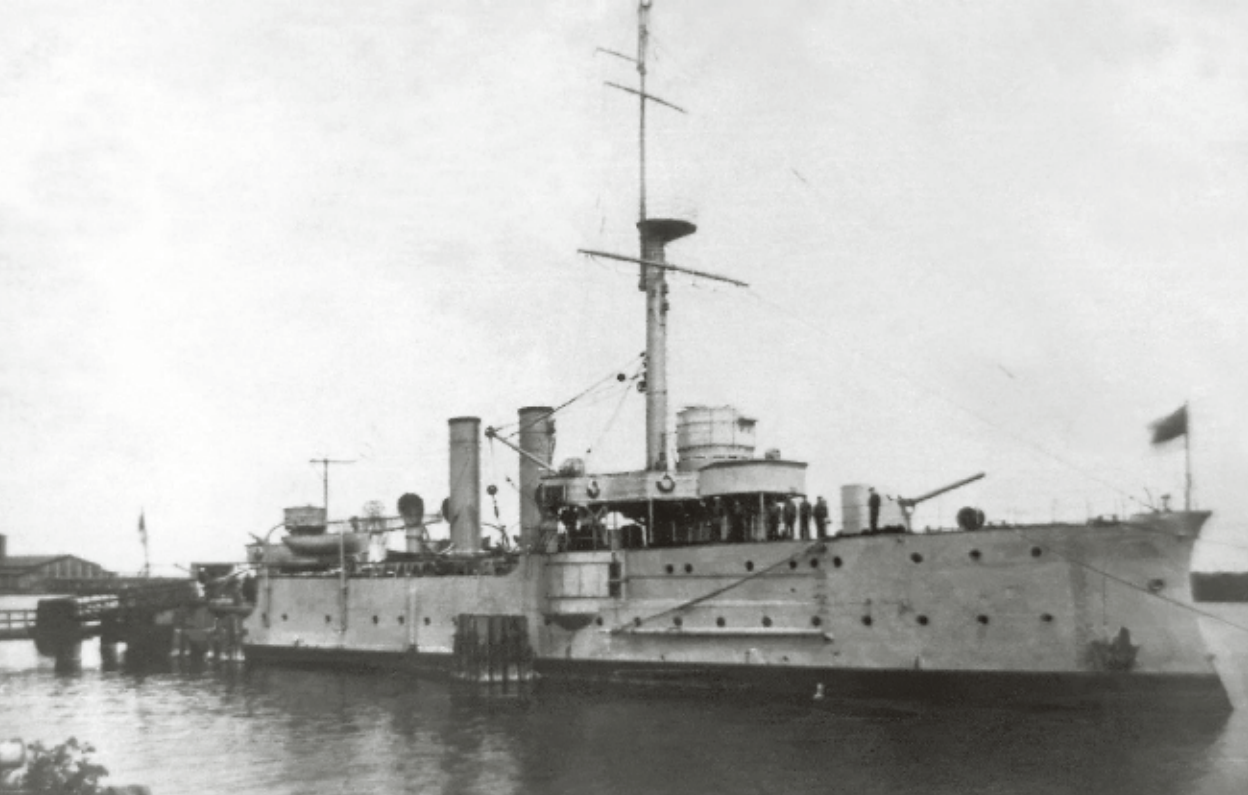
Seejärel võeti 10. augustil kurss Liepājale, kuhu jõuti sama päeva õhtul kell 18. Võrreldes Riia külastusega oli Liepāja visiit märksa tagasihoidlikum. Sadamas võttis mereväelased vastu Läti mereväe esindaja ning 12. augustil külastati 1. Kurzeme jalaväediviisi ülemat polkovnik Krišs Ķūķist, kes korraldas Eesti meremeeste auks lõunasöögi. Järgmisel päeval tegid suurtükilaevale vastuvisiidi Kurzeme diviisi komandör ühes staabiülemaga, adjutant, vanem mereväehvitser, tolli- ja sadamavalitsuse ülem. Samuti tõi Eesti sõjaväeatašee kapten Masing laevale Poola mereväe esindaja, kes pidi „Lembitu“ pardal sõitma kaasa Danzigisse. Siingi said kadetid linnaloa ning tutvusid vabal ajal Liepāja vaatamisväärsustega. Viimane visiit algas 14. augustil, mil 16-tunnise sõidu järel jõutigi Danzigisse. Poolas viibiti ajavahemikul 14.–21. august 1921. Külastati kohalikke sõjaväe- ja diplomaatilisi esindusi ning Danzigi linnavalitsust. Eesti mereväelaste auks korraldati vastuvõtt, kus osalesid ka Poola diplomaadid. 19. augustil toimus omakorda Poola mereväelaste auks pidulik vastuvõtt „Lembitu“ pardal ja 21. augustil pöörduti tagasi Tallinna, kuhu jõuti 23. augusti lõunaks. Kokkuvõtlikus aruandes Merejõudude juhatajale toonitas Masik, et mõlemas riigis võeti eestlasi hästi vastu. Siiski tõstis ta esile poolakate suhtumist, kes avaldasid lootust tulevikus Eestiga sõjalisse liitu astuda. Lätlaste puhul tõi Masik välja eelkõige sõjalaevastiku ülema mereväekapten Keyserlingi vastutulelikkust. Merevägede kohta esitas Masik eraldi aruande, hinnates Läti sõjalaevastikku sisuliselt olematuks ning Poola oma alles loomisjärgus olevaks.⁵⁰

47 Vanemleitnant Masiku salajane aruanne merejõudude juhatajale, 29.08.1921. ERA.649.1.18, 66.

48 August Varese päevaraamat, sissekanne 8.08.1921.

49 Samas, sissekanne 12.08.1921.

50 Mereväe Kadettide Kooli ülema täiesti salajane raport Merejõudude juhatajale 29.01.1921. ERA.649.1.18, 67.

Suurtükilaev „Lembit“ Danzigis 1921. a. Arto Olli erakogu

Kokku kestis mereväekadettide suvine õppereis 23 päeva, mille jooksul läbiti marsruut Tallinn–Kuressaare–Riia–Kuressaare–Liepāja–Danzig–Tallinn. Reisi käigus said kadetid arvestataval hulgal merepraktikat, kuid sellel oli ka poliitiline tähendus. Tegemist oli esimese ametliku visiidiga Eesti potentsiaalsete liitlaste Läti ja Poola sadamatesse. Võib arvata, et Eesti mereväel polnud usaldusväärset informatsiooni nende riikide merejõudude kohta ning Masiku raportit võib pidada üheks esimeseks Eesti mereväeohvitseri hinnanguks naaberriikide merevägede asjus.

Enne navigatsioonihooaja lõppemist külastasid mereväekadetid 4.–5. septembril 1921 taas Helsingit.⁵¹ Erinevalt 1920. aasta külaskäigust õnnestus neil seekord ka linna näha. Soome sõitmise põhjuseks oli Merejõudude juhataja asekapten Hermi ametlik visiit Helsingisse; teda saatsid sõjaväeringkonna ülem polkovnik Jaan Unt ning Merekindluste ülem alampolkovnik Vladimir Janitz ühes mere- ja maaväe ohvitseridega. Pärast kohtumist Soome sõjalise juhtkonnaga korraldati

⁵¹ Päevaleht 8.09.1921, 3.

Suurtükilaev „Lembit“ Helsingis. Eesti Filmiarhiiv

kadettidele eine ja ball, hiljem suhtlesid nad naaberriigi mereväelastega ja tutvusid rannakaitsepatareidega. Järgmisel päeval näidati neile ka Soome sõjakooli. Lähitulevikus kavatseti panna alus Eesti ja Soome sõjalaevastike koostööle. Ametlikult lõppes mereväekadettide jaoks navigatsiooniperiood 19. septembril⁵² ja õppetöö 19. novembril 1921.⁵³ Eesti Merejõudude ohvitseriks saamiseks tuli rivijaoskonna 18 kadetil sooritada positiivsele hindele kokku 15 eksamit järgmistes ainetes: 21. novembril kirjalik astronoomia ja navigatsioon (eksamineerijateks mereväekapten Hermann Salza ja alampolkovnik Johan Mei), 22. novembril suuliselt samad ained. 25. novembril navigatsioon koos lootsinduse ja deviatatsiooniga (J. Mei ja mereväeleitnant Eustaatius Miido), 28. novembril suurtükiasjandus (alampolkovnik Vladimir Janitz), 30. novembril keemia (asekaptenid Mihhail Ananitš ja Aleksander Malevitš), 2. detsembril elektrotehnika (M. Ananitš ja A. Malevitš), 3. detsembril merepraktika (vanemleitnant Tiido Kraus ja

⁵² Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 262, 19.09.1921. ERA.649.1.1, 48.

⁵³ Merejõudude juhataja päevakäsk nr 1258, 12.11.1921. ERA.527.1.107, 160.

**Mereväe Kadettide Kooli lõpetanud
nooremleitnant Bruno Linneberg 1922. a.**
ERA.957.16.627

**Mereväe Kadettide Kooli lõpetanud
nooremleitnant Kurt Linneberg.**
ERA.957.16.2a

mereväeleitnant Jaan Usin), 5. detsembril miini-torpeedoasjandus (A. Malevitš), 6. detsembril administratsioon (alampolkovnik Jakob Vende), 7. detsembril okeanograafia ja meteoroloogia (J. Mei), 9. detsembril hüdrograafia (H. Salza ja polkovnik Jakob Prei), 12. detsembril merejalugu ja taktika (A. Malevitš ja H. Salza), 14. detsembril laevamehaanika (vanemleitnant Eduard Johannes Avik), 16. detsembril laevaehitus ja teooria (vanemleitnant Paul Gerretz) ning 17. detsembril riviõppus ja määrustikud (V. Janitz).⁵⁴

Rivijaoskonna kõik 18 kadetti sooritasid eksamid positiivsete tulemustega. Eksameid hinnati 12 punkti süsteemis: hinded 0–5 mitterahuldav, 6–8 rahuldav, 9–10 hea ja 11–12 väga hea.⁵⁵ Mereväe Kadettide Kooli rivijaoskonna lõpetasid

⁵⁴ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 323, 19.11.1921. ERA.649.1.1, 97–98.

⁵⁵ Urb, Taavi. Eesti Merejõudude ohvitseride väljaõpe aastatel 1919–1940, 14.

kõige paremate tulemustega Bruno Linneberg ja Albert Lukas: mõlema keskmiseks hindeks kujunes 11,29 punkti ehk „väga hea“. Mainimist väärib asjaolu, et erialaainetes saavutas Bruno Linneberg kõige parema tulemuse, 11,71 punkti. Seitse parimat õpilast (kõik ülendatud õpingute perioodil allohvitserideks) lõpetasid kooli esimeses järgus.

Nimi	Üldiste ainete keskmine	Erialaainete keskmine	Punktid keskmiselt
B. Linneberg	11,07	11,71	11,29
A. Lukas	11,21	11,43	11,29
J. Santpank	11,14	11,43	11,24
K. Linneberg	11,07	11,43	11,19
F. Schmiedehelm	10,43	11,00	10,62
A. Pontak	10,14	11,14	10,48
A. Orberg	9,86	11,00	10,24

Teises järgus lõpetasid kadetid:

Nimi	Üldiste ainete keskmine	Erialaainete keskmine	Punktid keskmiselt
A. Jürisson	10,14	10,71	10,33
A. Treumund	9,93	10,57	10,14
J. Veizenberg	10,00	10,29	10,10
N. Valge	9,86	10,14	9,95
J. Roden	9,57	10,43	9,86
A. Vares	9,71	10,14	8,86
K. Habermann	9,71	9,71	9,71
G. Baum	9,36	9,71	9,43
R. Viitmann	9,36	9,13	9,29
K. Prees	9,14	9,43	9,24
S. Martin	9,14	9,43	9,24

Eesti Vabariigi esimesed rahuaegsed mereväeohvitserikursused lõpetanud kadetid ülendati mereväe nooremleitnantideks 20. detsembril 1921.⁵⁶ Auastme vanust loeti 1. järgus lõpetanutel alates 9. oktoobrist 1920 ja 2. järgus lõpetanutel 17. detsembrist 1921. Seejärel anti noormeestele kaks nädalat puhkust ning juba uuel aastal algas nende teenistuskarjäär Eesti Merejõudude juhtivkoosseisuridades. Tasub mainida, et mereväeohvitseride esimesest lennust sirgusid mereväe tulevased tippjuhid või juhtivad erialaspetsialistid. Kuigi aastatel 1918–1940 koolitati Eesti Vabariigis välja kokku neli mereväeohvitseride lendu (I lend 1921, II lend 1924, III lend 1928 ja IV lend 1940) ja lisaks lõpetas 1923. aastal insenermehaanikute lend, oli esimese lennu sõjaline ettevalmistus tõenäoliselt parem kui järgnevatel. Esimese lennu ohvitserid osalesid Vabadussõja lahingutes (kaheksat neist autasustati Vabadusristiga) ning rahuaegse väljaõppe said nad Eesti Merejõudude tunnustatud spetsialistidelt. 1940. aasta seisuga oli neist kaptenmajori auastmes teenistuses 13 meest: J. Santpank⁵⁷ (VR II/3) Merejõudude juhataja, B. Linneberg (VR II/3) Merejõudude staabiülem, A. Pontak (VR II/3) Merelaevastiku ülem, F. Schmiedehelm Merelaevastiku allveelaevade divisjoni ülem, N. Valge (VR II/3) Merelaevastiku traaler-miiniveeskajate ülem, K. Linneberg Merejõudude Baasi miini-torpeedo jaoskonna ülem, A. Lukas (VR II/3) Merejõudude Baasi suurtükijaoskonna ülem, J. Roden (VR II/3) Mereside ülema abi, K. Prees vahilaeva „Laine“ komandör, Arvo Taru (end. A. Treumund) Öppekompanii ülem, A. Vares sõjaministri käsundusohvitser, J. Veizenberg sõjavägede staabi topo-hüdrograafia jaoskonna ülem ja A. Orgna Mereside Haapsalu rajooni ülem. 1920ndatel lahkusid teenistusest G. Baum (VR II/3) ja S. Martin ning surid R. Viitmann, A. Jürisson ja K. Habermann (VR II/3).

Nooremleitnant Bruno Linneberg alustas teenistust Läänemere laevastiku divisjonis 9. jaanuaril 1922.⁵⁸

56 Eesti Vabariigi Valitsuse otsus 20.12.1921. ERA.527.1.107, 185. Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 356, 22.09.1921. ERA.649.1.1, 124.

57 Johannes Santpank (end. Sandbank) (1901–1954), kaptenmajor. VR II/3. Eesti Merejõudude juhataja 18.09.1939–30.09.1940. Teenistustoimik: ERA.527.1.765.

58 Bruno Linnebergi teenistustoimik: ERA.527.1.611, 2.